

19. YY. OSMANLI VE JAPON İKTİSAT DÜŞÜNCESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Tolga KABAŞ¹

Özet

19. yüzyılda İngiltere merkezli Klasik iktisat düşüncesi serbest ticaret ilkesiyle ülkelerin hızlı bir şekilde sanayileşebileceğini ileri sürüyordu. Alman Tarihçi Okulu ise bu görüşlere karşı çıkıyordu. Bu yeni okul evrensel iktisat kanunlarının olamayacağını, iktisat düşüncesinin her ülkenin somut koşullarına göre değişebileceğini ileri sürüyordu. Alman Tarihçi Okuluna göre devlet ekonominin merkezinde yer almalı, iktisadi faaliyetleri düzenlemeliydi. Bu çalışmada tarihsel yöntem uygulanmış, yapılan tarihsel analiz ile 19. yüzyıl Osmanlı ve Japon iktisat düşüncesindeki büyük benzerlikler gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmada her iki ülkenin de modernleşme hareketleri sonucunda liberal iktisat politikalarını uzunca bir süre uyguladıkları vurgulanmıştır. Ancak, zamanla her iki ülkenin de Batı medeniyetini daha iyi tanıyabildikleri, serbest ticaret politikalarının kendi koşullarına göre olmadığını fark ettikleri anlatılmıştır. Her iki ülkede de ekonomik bağımsızlık ve hızlı sanayileşmek için milli iktisat modelinin daha uygun olduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla her iki ülkede de 19. yüzyılın sonlarında Alman Tarihçi Okulunun etkileriyle korumacı politikalara, yani milli iktisat modeline geçiş yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Düşünce, Klasik Okul, Alman Tarihçi Okulu, Milli İktisat Modeli

Comparison of Ottoman and Japanese Economic Thoughts in the 19th Century

Abstract

In 19th century, the Classical school was arguing that with free trade countries can develop more quickly. German Historical School was opposing those views about free trade. This new school was arguing that universal laws of economics were impossible, therefore economic thought will vary according to the economic conditions of each country. According to the German Historical School states should be at the center of the economy and should regulate economic activity. There are large similarities between the economic thoughts of Ottomans and Japanese in the 19th century. Both countries implemented liberal economic policies for a long period of time during their modernization movements. However, both countries had noticed that free trade policies were not suitable for their economic conditions. Therefore, both countries had chosen national economy model with the influence of German Historical School. Both countries thought that for economic independence and fastest industrialization, national economy model is the most suitable model.

Key Words: Economic Thought, Classical School, German Historical School, National Economy Model

¹ Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, tkabas@cu.edu.tr

GİRİŞ

Modern iktisat düşüncesinin doğuşu ve gelişmesi İngiltere öncülüğünde gerçekleşmiştir. Çünkü, bu yıllarda İngiltere'nin dünya ticareti içerisindeki payı çok yüksek olduğu gibi sanayi devrimi de İngiltere'de başlamıştır. İngiltere merkezli laissez-faire düşüncesine dayalı eski iktisadi düşünce okulu günümüzde de hala çok etkilidir. İngiltere'nin ardından Almanya'nın da sanayileşme mücadelesine girmesiyle birlikte yeni bir okul olarak Alman Tarihçi Okulu ortaya çıkmıştır. Klasik iktisat düşüncesi evrensel iktisat kanunları olduğunu ileri sürmekte, devlet müdahalesine karşı argümanlar geliştirmekteydi. Klasik iktisat düşüncesine göre serbest ticaretin uygulanması ile ülkelerin hızlı bir şekilde sanayileşebileceği düşünülüyordu. Alman Tarihçi Okulu ise bu görüşlere karşı çıkıyordu. Bu yeni okul evrensel iktisat kanunlarının olamayacağını, iktisat düşüncesinin her ülkenin somut koşullarına göre değişebileceğini ileri sürüyordu. Alman Tarihçi Okuluna göre devlet ekonominin merkezinde yer almalı, iktisadi faaliyetleri düzenlemeliydi.

Serbest ticareti savunan İngiltere merkezli Klasik iktisat düşüncesi 19. yüzyılda Osmanlı Devletini etkisi altına aldığı gibi Japonya'ya da etkilemiştir. 19. yüzyıl içerisinde Japonya'nın dışa açılması Batılı ülkelerin zorlamasıyla gerçekleşmiştir. Dışa açılmasından sonra Japonya Batılı ülkelere bir çok ziyaretçi ve öğrenci göndererek Batı medeniyetini tanımaya çalışmıştır. Böylece Japonya'nın modernleşme süreci başlamıştır. Japonya'nın önemli modernleştiricisi Yūgichi Fukuzawa'ya göre medeniyet ve siyasi bağımsızlık çok yakından ilişkiliydi. Bu yüzden, Japonya'nın Batı medeniyetini iyi tanımasıyla, Batılı ülkeler ile mücadele edebileceğini düşünüyordu. Bu perspektife bağlı olarak Japonya'da Batı medeniyetini tanıtan bir çok kitaplar yazıldı ve çevriler yapıldı. 19. yüzyılın sonlarına doğru Japonlar yeteri kadar bilgili olduklarını, aydınlandıklarını, sanayi ve ticarete uzmanlaştıklarını düşünüyorlardı. Dolayısıyla, serbest ticaret politikalarını terk etmenin, korumacı politikaları seçmenin zamanı gelmişti. Böylece, 19. yüzyılın sonlarında Japonya Alman Tarihçi Okulu'nun görüşlerinden etkilenerek milli iktisat modelini uygulamaya başladı.

Osmanlı Devleti ise Avrupa ülkeleri karşısında yaşadığı hızlı gerileme sürecinden dolayı modernleşme hareketlerini başlatmıştır. Osmanlı Devleti'nin kurtuluşu için bir çok alanda Batılı ülkelere esinlenerek reformlar yapılmıştır. Bu süreç içerisinde iktisat düşüncesinin liberalleşmesi de benimsendi. I. Dünya Savaşı yıllarına kadar Osmanlı Devleti liberal iktisat politikaları uyguladı. İngiltere merkezli Klasik iktisat düşüncesi sonucunda Osmanlı Devleti yarı-sömürge durumuna düşmüştü. Ancak I. Dünya Savaşı yıllarında liberal iktisat politikaları terk edilebildi, böylece Alman Tarihçi Okulu'nun etkisiyle milli iktisat modeli uygulanmaya başlandı. Bu çalışmada 19. yüzyıl Osmanlı ve Japon iktisat düşüncesi

karşılaştırılmakta ve aralarındaki benzerlikler vurgulanmaktadır. Çalışmada ayrıca her iki ülkenin de 19. yüzyıl iktisat düşüncesindeki korumacı ticaret-serbest ticaret argümanları ortaya konmaktadır. Bu bağlamda iki ülkede de modernleşme hareketleri sonucunda Batı medeniyetini daha iyi tanıyabildikleri ve reformlar yaptıkları belirtilmektedir. Dolayısıyla çalışmanın sonuç kısmında, serbest ticaret politikalarının her iki ülke için de uygun olmadığının fark edildiği, ekonomik bağımsızlık ve daha hızlı sanayileşebilmek için milli iktisat modelinin tercih edildiği belirtilmektedir.

I. 19. YY'DA JAPON İKTİSAT DÜŞÜNCESİ

A. YUGİCHİ FUKUZAWA

Yugichi Fukuzawa (1835-1901) Japonya'nın son 300 yıldaki en büyük sosyal bilimcisidir. Japonya'nın en büyük modernleştiricisi olarak kabul edilmektedir. Fukuzawa Batı medeniyetinin veya modernliğin analizini yapmış, böylece Japon medeniyetinin modernleşmesine çok büyük katkılar sağlamıştır. Fukuzawa yalnızca Batı medeniyetinin teknolojisini değil, sosyal hayatını da anlamaya çalışmıştır. Felsefeden kadın haklarına kadar bir çok konuyu içeren yayınlanmış eserleri 22 cilttir. Yazdığı eserlerde Japonya ile Batı medeniyetinin nasıl birleştirileceğini araştırmıştır. Fukuzawa'nın düşünceleri Batı medeniyetinin aynası olmuş, Japonya'nın modernleşmesinde çok önemli rol üstlenmiştir. Fukuzawa'nın doğduğu yıl Tocqueville'in "Democracy in America" eseri basılmıştır (Macfarlane,2002: 151-153).

Fukuzawa'ya göre bir medeniyetin gelişmesi fiziksel dünyadaki gerçekleri araştırmasına bağlı olduğu kadar manevi dünya hakkında da araştırmalar yapmasına bağlıdır. Örneğin, Fukuzawa'ya göre Batılı ülkelerde din yalnızca kiliselerde din adamlarının çalışmalarıyla gelişmemiştir, aynı zamanda seküler bir toplum içerisinde de gelişmesini sürdürmüştür. Halbuki ona göre Japonlar ise dinin yalnızca tapınaklarda gelişeceğini düşünmektedir(Macfarlane,2002, 169). Ayrıca, Fukuzawa'ya göre Batılılar Japonlara göre entelektüel olarak çok dinamiklerdir, sosyal ilişkilerinde çok düzenli oldukları gibi kişisel olarak daha disiplinlilerdir. Örneğin, Fukuzawa'ya göre ticarete Batılılar çok akıllı davrandıkları gibi oldukça da zenginlerdir. Japonlar ise Batılılara kıyasla ticarete alışkın değil ve oldukça yoksullardır. Bu yüzden, Fukuzawa bir çok konuda olduğu gibi ticarete de Japonların Batılılardan öğrenecekleri olduğunu düşünmekteydi. Ayrıca, finans alanında da Japonya Batı'dan sermaye almak zorundaydı. Dolayısıyla Fukuzawa Japon toplumunun yavaş bir şekilde Batı dünyasına açılması gerektiğini savunmaktaydı. Ancak, Batılı ülkeler serbest ticaret ilkesi üzerinde çok ısrar ediyordu. Japonlar ise tüm alanlarda çok çekimser ve yavaş davranıyordu. Bu yüzden, Batılı Ülkeler Japonya karşısında güçlü konumlarını sürdürüyorlardı (Macfarlane,2002: 185-187).

Fukuzawa'ya göre Batı medeniyeti Japonya'ya kıyasla daha üstün görünse de, mükemmel bir medeniyet değildi ve eksikleri olduğu görülüyordu. Bu süreç içerisinde ona göre Japonya Batının bilim ve teknolojisini, siyasi kurumlarını ve piyasa ekonomisini almak zorundaydı. Onun misyonu ise alınan bu yenilikleri Japonya'nın geleneksel ruhuyla ve ahlakıyla birleştirmektir(Macfarlane,2002:189). 1870'lerin başlarında Fukuzawa Batı'nın bilimsel ve teknolojik kurumsal yapısını Japonya'ya tanıtmaya ve adapte etmeye çalışıyordu. Örneğin, Japonya'da Batı tipi bir polis teşkilatının kurulmasına da yardımcı oldu. Böylece, Japonya'nın kültürünü ve ideolojisini modernleştirmeye çalışıyordu. Aynı zamanda, 1870'lerde Fransız ve İskoç aydınlanması sırasında yazılan eserleri Japonca'ya çeviriyordu. Bu modernleşme sürecinde Batının bilimiyle doğunun ruhunu birleştirmeye çalışıyordu(Macfarlane,2002:195).

Fukuzawa'ya göre Japonya'nın medeniyete doğru ilerlemesinin tek yolu bağımsızlığını korumaktan geçiyordu. Ona göre medeniyet ve bağımsızlık aynı anlamı içermektedir. Bir başka ifadeyle, bir ülkenin bağımsızlığı medeniyetine eşitti. Yani, bir ülkenin medeniyeti bulunmuyorsa, bu ülkenin bağımsızlığı sağlanamaz ve korunamazdı. Fukuzawa'nın düşüncesine göre medeniyet ve siyasi bağımsızlık çok yakından ilişkiliydi. Bu yüzden, Japonya'nın öncelikle Batının teknolojisini gerisindeki ilkeleri ve ruhu anlaması gerekiyordu. Böylece, teknoloji için uygun kurumsal yapı kurulabilecekti(Macfarlane,2002:202-203).

Fukuzawa'ya göre medeniyetler aşamalardan geçerek ilerlemektedir. Medeniyetler canlı ve hareketlidir. Avrupa medeniyeti de aşamalardan geçerek yani evrilerek bugünkü şekline gelmiştir. Batı ve diğer medeniyetler arasında önemli farklılıklar vardır. Medeniyetler arasında bir önemli fark da düşüncelerde görülmektedir. Batı medeniyetinde düşünceler arasında bir homojenlik veya birlik görülmemektedir. Batı medeniyetinde farklı düşünceler yan yana bir arada bulunur, fakat bir araya gelerek tek bir düşünce olmazlar. Farklı düşünceler yan yana bulunsalar da, hiçbir düşünce tamamıyla galip gelmez. Bu yüzden, bütün düşünceler bir arada yaşamaya devam ederler. Dolayısıyla, Batı medeniyetinde aynı anda monarşinin, teokrasinin, aristokrasinin ve demokrasinin taraftarları olduğu görülür(Macfarlane,2002:215-218).

Fukuzawa'ya göre Batılar önceleri ticari ilişkilerinde dar ve kısa dönem bakışlı, anti-sosyal ve bencil davranışlar sergilerken, zamanla ilişkilerinde dürüstlüğe ve zenginliğe ulaşmışlardır. Japonlar ise ticaret ilişkilerinde Konfüçyüsçü ilkelerle hareket etmeye çalışırken dürüstlük veya ahlaki olarak kötü sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Batılı iş adamları ise işlerini yönetirken kısa dönem değil, uzun dönem kârlarına bakmaktadırlar. Batılılar ticaret ilişkilerinde ticari etiğe uygun davranmadıklarından uzun dönemde kârlarının düşebileceğini bilmektedirler. Bu yüzden, Fukuzawa'ya göre Batılılar ticaret ilişkilerinde Japonlardan daha dürüst

davranmaktadırlar, bu konuda da Japonların Batılılardan öğrenecekleri bulunmaktadır(Macfarlane,2002:223).

Fukuzawa'ya göre iktisadi faaliyetlerde rasyonelliğin artması için, iktisadi faaliyetler sosyal ilişkilerden, siyasetten, akrabalık ilişkilerinden ayrılmalıdır. Ayrıca, Fukuzawa'ya göre rasyonel bir iktisat bilimi için pozitif/normatif ayrımı kabul edilmelidir. Ancak, Konfüçyüsçü toplumlarda ise madde ve mananın birleştirilmesi gerekir. Batı bilimi ise materyalisttir, mekanik bir şekilde doğayı inceler, kanunlar bulur. Ancak, Batı medeniyeti doğadaki uyumu da tahrip etmektedir. Fukuzawa "Altın Çağ" düşüncesini savunmaktadır. Fukuzawa'nın "Altın Çağ" rüyası Konfüçyüsçü gelenekten etkilenir. Ona göre Altın Çağda Newton'un rasyonelliği ile Konfüçyüsçü ahlak ilkeleri birleşecektir. Altın Çağdaki Japon toplumunda harmoni, doğru ilişkiler, zayıflara karşı sevgi, erdemler, aile ilişkilerinde saygı gibi Konfüçyüsçü değerler ile Batı rasyonelliği birleşecektir (Macfarlane,2002:243).

B. 19.YY JAPON İKTİSAT DÜŞÜNCESİNDE KORUMACI TİCARET-SERBEST TİCARET ARGÜMANLARI

Takahira Kanda, Yugichi Fukuzawa, Mamichi Tsuda, Ukichi Taguchi ve Tameyuki Amano gibi öncü sosyal bilimciler iktisadi liberalizmin Japonya'da tanınmasını sağladılar. Bu kişiler yalnızca tercüme yapmıyorlardı, orijinal yayınlar da yapıyorlardı(Sugiyama,1994:2). Laissez-faire düşüncesini Japonya'da ilk tanıtan kişiler arasında Yugichi Fukuzawa bulunmaktadır. Fukuzawa laissez-faire ilkesini tanıtırken, bir yandan da bu ilkeyi milliyetçilik ile birleştirmeye çalışıyordu. Fukuzawa'ya göre Batılı ülkelerin havada uçmak için kanatları bulunurken, Japonlar solucanlara benzemektedir. Peki bu durumda sanayi ve ticarete Batılılar ile nasıl mücadele edilebilecekti? Japonya ilk defa bu kadar büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalmıştı. Bu yüzden, demir yollarının yapımı ülke için hayati bir önem taşıyordu(Sugiyama,1994:5).

Fukuzawa'nın yazdığı eserlerin en önemli amacı Batı medeniyetinin iyi bir şekilde öğrenilmesini sağlamak, böylece Batılı ülkeler ile mücadele edebilmektir. Fukuzawa'ya göre Japonlar Batıdan korkmakla beraber Batı medeniyetine hayran olmaktadır. Ona göre Japonya kendi kültürü içinde kalırsa, dışarı açılmaz ise bu durum yalnızca Batılıları mutlu edecektir. Bu yüzden, Fukuzawa'ya göre mümkün olduğu kadar Batıda yazılmış kitapları okumak, dış dünyayı tanımak çok önemlidir. Bu sayede Japonlar daha özgür, bilgili ve erdemli olabilirler. Ayrıca, ona göre Japonlar uluslararası hukuka sahip çıkarak ve uygulanmasını sağlayarak ülkelerinin bağımsızlığını da koruyabilirler(Sugiyama,1994:46).

Fukuzawa'ya göre Asya kıtasında yani Doğu medeniyetinde Japonya'nın dışında hiç bir ülke medeniyetin merkezi olarak Batılı ülkelerle mücadele edemezdi. Bu

yüzden, Batılı ülkelere karşı Asya ülkelerinin savunulması Japonya'nın sorumluluğunda olmalıydı. Örneğin, Fukuzawa'ya göre Çin ve Kore gibi ülkeler çok hantal ve yavaş olduklarından Batılı ülkeleri durduramayacaklardı. Bu yüzden, yalnızca onların iyiliği için değil, Japonya'nın iyiliği için de onlara yardım edilmeliydi. Asya'daki Çin ve Kore gibi ülkeler korunduğu takdirde, bu ülkeler de modern medeniyetin bir parçası olabilirdi. Hatta, Fukuzawa'ya göre Japonya bölgesindeki ülkeleri ilerlemeleri için de zorlamalıydı(Sugiyama,1994:50). Örneğin, Kore'yle savaşmak, işgal etmek ve koloni yapmak Japonya'nın çıkarına olmazdı. Ona göre bu durum Japonya'yı onurlu bir ülke yapmadığı gibi Japonya'ya da hiçbir faydası olmazdı. Çünkü, Japonya ihtiyacı olan bütün malları ve savaş malzemelerini Batılı ülkelere satın almak zorunda kalacaktı. Bu durumda Japonya'nın Batılı ülkelere olan borcu artacaktı. Fukuzawa'ya göre Japonya Batılı ülkeler ile eşit olmadıkça, kendi ayakları üzerinde durmadıkça, gerçek bağımsızlığını kazanamayacaktır. Dolayısıyla, Japonya borç alan ülke değil, borç veren bir ülke olmalıydı(Sugiyama,1994:52)

Mamichi Tsuda'ya göre Batı medeniyetinde “değer” materyalist rasyonalizmle açıklanmaktadır. Tsudaya göre Batıda rasyonalizm ve ruhçuluk uzunca bir süre birlikte yaşadı, hiçbir zaman çelişki içine de girmedi. Japonlara göre ruhçuluk rasyonalizmden daha önemlidir. Tsuda'ya göre Batı medeniyeti astronomi, fizik, kimya, tıp, politik iktisat ve Grek felsefesinden oluşmaktadır. Din ise özgürlüğe veya liberalizme yer açtıkça değer kazanmaktadır. Yani, din özgürlük bakımından değerlendirilmektedir. Tsuda'ya göre Batı medeniyetinde “Aydınlanma” ve “Özgürlük” birbirinden ayrılamaz. Örneğin, İngiltere ve ABD'de insanlar tam olarak özgürdür. Bu ülkelerde insanlar başkasının hürriyetine müdahale etmedikleri sürece özgür davranırlar(Sugiyama,1994:28-29).

Batılı politik iktisatçılara göre korumacı politikalar vatandaşların refahına zarar veren araçlardı. Tsuda da benzer şekilde korumacı gümrük tarifelerinin Japonya'ya uygun olmadığını savunuyordu. Batılı ülkelere karşı serbest ticaret ilkesi uygulanırken Japonya'nın dış ticaret açığı nasıl kapanacaktı? Bunun için ihracatın artırılması ve ithalatın azaltılması gerekmektedir. Liberal iktisat düşüncesini savunan Tsuda'ya göre Batılı malların ülkeye serbestçe girmesi Japonya'nın yabancı kültürü tanımasını, bilgisinin ve teknolojisinin gelişmesini sağlıyordu. Böylece, Japonya Batıdan öğrendikçe, yani bilgi birikimi geliştikçe, dış ticaret açığını da kapatacaktı. Aynı zamanda, serbest ticaret ilkesi ile Japonya medeniyet ve aydınlanma yolunda da ilerleme sağlıyordu(Sugiyama,1994:36; Morris-Suzuki,1989:45-46).

Arinori Mori Japonya'nın ABD'deki ilk büyükelçisidir. Mori'ye göre Japonca Batı medeniyetinin resepsiyonu için uygun bir dil değildi. Ona göre İngilizcenin rasyonel bir versiyonu yeni Japonca olarak benimsenmeliydi. Ayrıca, işletme

eğitimi Japonya'nın modernleşmesinin önemli bir aşamasını oluşturmalıydı. İşletme eğitimi Japonya'nın maddi zenginliğine, ticaretine, tarımsal ve sanayi gelişmesine, insanların sosyal, ahlaki, fiziki gelişmelerine önemli katkılar sağlayacaktı. Batılı ülkelerde ticaretin yoğun olduğu yerlerde işletme okulları bulunmaktaydı. Japonya'da ise bu durum görülmemekteydi (Sugiyama,1994:61-62).

Ugichi Taguchi (1857-1905) ikinci nesil liberaller arasındadır. Taguchi'ye göre serbest ticaret ve iş bölümü ile ekonomiler kendi kendine yeterli olmaktadır. Böyle bir ekonomi ise en yüksek refahı sağlamaktadır. Ona göre serbest ticaret ve iş bölümü sayesinde bu gerçekleşmektedir. Taguchi Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği" kitabının Japonya'da ilk baskısının yapılmasını da sağlamıştı (Sugiyama,1994:81; Morris-Suzuki,1989:47). 19.yy'ın sonlarına doğru Tokai Keizai Shinpo ve Tokyo Keizai Zasshi arasında gerçekleşen serbest ticaret ve korumacı ticaret tartışması da Japon iktisadi düşüncesi açısından önem taşımaktadır. Serbest ticaret düşüncesini savunan Shinpo korumacı politikaları savunanları eleştirmekteydi. Çünkü, bu iktisatçıların korumacı politikalar ile hangi malların ne kadar süre korunacağı konusunda bilgisiz olduklarını ileri sürmekteydi. Zasshi ise serbest ticaret politikasının her zaman her yerde en iyi politika olduğunun savunulamayacağını ileri sürmüştü. Örneğin, İngiltere serbest ticareti en iyi politika olarak uygularken, ABD'ye göre korumacı politikalar daha iyiydi. Serbest ticareti savunanlara göre ise korunmaya ihtiyacı olmayan sanayi malları Japonya'nın gelişmesi için en uygun mallardı. Zasshi'ye göre korumacı politikalar ülkenin gelişmesi için kısa dönemli uygulanan politikalar, uzun dönemli uygulanan bir politika değildir. Japonya sanayisi yabancı mallar ile rekabet edebilecek düzeye erişince korumacı politikalar terk edilecekti(Sugiyama,1994:87-91).

Norikazu Wakayama ve Sadamasu Oshima 19. yy'da Japonya'da korumacı politikaları savunanların en önemlileri arasında bulunmaktadır. Wakayama'ya göre çoğu insan Batılı ülkelerin tek doktrininin serbest ticaret olduğunu düşünmekteydi. İngiltere, Fransa ve ABD gibi ülkelerde serbest ticaret teorisi olmasına rağmen, bu ülkelerde serbest ticaret politikası uygulanmamaktaydı. Örneğin, İngiltere güçlü tekelleri desteklemekteydi. ABD ise korumacı politikalar uygulamaktaydı. Dolayısıyla, Wakayama'ya göre Japonya da korumacı politikalar uygulamalıydı. Japonya'nın hızlı gelişmesi için korumacı politikalara ihtiyacı vardı(Sugiyama,1994:94-96). Wakayama Finans Bakanlığında çalışmakta aynı zamanda tercüme yapıyordu. Wakayama Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisini çok iyi bilmekte ve bu teoriye karşı ampirik olarak eleştiriler yapıyordu. Ona göre Japon ticaret ve sanayisi Batılı güçler ile rekabet edemeyecek kadar zayıftı. Bu yüzden, gereksiz yabancı malların ithalatını durdurmak için gümrük tarifelerine ihtiyaç bulunmaktaydı. Aynı zamanda

uygulanacak gümrük tarifeleri Japonya'nın zenginliğini ve güvenliğini sağlayacaktı(Morris-Suzuki,1989:50).

Sadamasu Oshima ise ünlü Alman Tarihçi Okulunun üyesi olan List'in kitaplarının Japoncaya tercümesini yapmıştı. Oshima'ya göre Japonya dışa açıldığından beri liberal, yani serbest ticaret politikaları uygulamaktaydı. Ancak, ona göre artık Japonlar yeteri kadar bilgili olmuşlar ve aydınlanmışlardı, ticaret ve sanayide uzmanlıkları gelişmişti. Dolayısıyla, Oshima'ya göre korumacı politikaların zamanı gelmişti. Ancak, 1850'lerde Japonya ile Batılı ülkeler arasında yapılan serbest ticaret anlaşmaları sonucunda tüm ithal ürünlerde % 5 gibi tek bir gümrük tarifesi saptanmıştı. Dolayısıyla, korumacı politikalar uygulayabilmesi için Batılı ülkeler ile yeni anlaşmalar yapması, gümrük saptama yetkisini alması gerekmektedir(Sugiyama,1994:98; Morris-Suzuki,1989:45).

Japonya'da 1890 yılında Milli Ekonomi Kurumu (National Economics Association) kuruldu. Yeni korumacı görüşler yavaş yavaş Japon iktisat düşüncesine giriyor ve bu kurum tarafından dile getiriliyordu. Milli Ekonomi Kurumu kurulmasıyla birlikte bir manifesto yayınladı. Oshima'da bu manifestoyu hazırlayanlar arasında bulunuyordu. Manifesto kısaca şu mesajı vermekteydi: “Güç, zenginlik sonucunda ortaya çıkar. Zenginliğin olmadığı yerde güç olmaz. Dolayısıyla, bağımsızlık problemi bir zenginlik problemidir. Bu durumda, Japonların yapması gereken şey milli ekonomi modeli uygulamaktır.....”. 1890'larda Japonya'da Meiji sanayileşme ve modernleşme politikaları önemli sonuçlar veriyordu. 1875-1895 yılları arasında demir-çelik üretimi 2 kat, makine üretimi 7 kat, tekstil üretimi 8 kat arttı. Böylece, Japonya kazandığı askeri ve ekonomik gücü ile Batılı ülkelerle yaptığı anlaşmaları yeniden görüştü, 19. yy'ın sonlarında serbest ticaret politikalarını terk ederek korumacı politikaları yani, milli iktisat modelini uygulamaya başladı(Morris-Suzuki,1989:52-53).

II. 19. YY'DA OSMANLI İKTİSAT DÜŞÜNCESİ

A. 19. YY OSMANLI İKTİSAT DÜŞÜNCESİNDE KORUMACI TİCARET-SERBEST TİCARET ARGÜMANLARI

Avrupa ülkeleri karşısında yaşanan hızlı gerileme sürecinden dolayı Osmanlı'da modernleşme hareketleri başlatılmıştı. Hızlı gerileme sürecinin durdurulması ve Osmanlı Devletinin kurtuluşu için bir çok alanda Avrupa'lı ülkelere esinlenerek reformlar yapılmıştı. Bu süreç içerisinde iktisat düşüncesinin modernleşmesi, yani liberalleşmesi de benimsenmişti. 1839 yılında yapılan Tanzimat Reformuyla birlikte iktisat düşüncesinde liberalizme geçiş yapılmıştı. 19. yüzyıl içerisinde Avrupa'da feodalizm sona ermiş ve liberal kapitalizm yükselişe geçmişti. Özellikle 18. yüzyıldan itibaren başlayan liberal sanayi kapitalizmiyle birlikte Avrupa ülkeleri hızla gelişmeye başlamıştı. Bu yıllarda Jön Türk olarak adlandırılan

Osmanlı aydınları liberalizmin benimsenmesi için Osmanlı Devlet geleneğine karşı mücadele ediyorlardı (Sayar,2013:198). 19. yüzyılın ikinci yarısında iktisadi liberalizm Osmanlı iktisatçılarının benimsediği ortak görüş olmuştur. Osmanlı aydınlarının temel beklentisi liberal iktisat politikalarıyla Osmanlı Toplumunda sanayileşmenin gerçekleştirileceğiydi. Bu yıllarda liberal iktisat politikaları Osmanlı Devletinin kurtuluşu için tek çare olarak görülmekteydi(İzğöer,2014:277-278).

Liberalizmi savunan aydınların lideri konumunda Mehmet Cavit Bey (1875-1926) bulunmaktaydı. Mehmet Cavit Bey İngiltere merkezli liberal Klasik okulun bir temsilcisiydi. Mehmet Cavit Bey'in görüşlerini içeren ve basım yılı 1899 olan kitabının adı "İlm-i İktisat"tır. Kitap tam bir ders kitabı niteliğini taşımaktadır. Mehmet Cavit Bey iktisadi yasaların evrensel olduğunu savunmaktaydı. Hatta, iktisadi olaylarda doğal seçim kuramının geçerli olduğunu ileri sürüyor, ekonomiye müdahalenin gereksiz olduğunu savunuyordu. Mehmet Cavit Bey özgürlük, özel mülkiyet ve rekabet gibi kavramları Osmanlı toplumuna tanıtmaya çalışmaktaydı. Özel mülkiyetin kutsallığına inanan Cavit Bey, özel mülkiyetin bulunmadığı bir durumda insanların özverili bir şekilde çalışmayacağını, gönüllü bir şekilde üretimde bulunmayacaklarını belirtiyordu. Dolayısıyla, Osmanlı Devletine serbest ticaret gibi liberal iktisat politikalarını öneriyordu. Müdahaleci ve korumacı iktisat politikalarıyla Osmanlı Devletinin Avrupa ülkelerinin düzeyine yükselemeyeceğini savunuyordu(Çakmak,2011:159-161).

19. yüzyılda liberalizmi savunan bir diğer Osmanlı aydını ise Ohannes Paşa (1836-1912)'dir. Ohannes Paşa tercüme eser olarak ilk Klasik iktisat kitabını yazan Osmanlı aydınıdır. Kitabın adı daha çok "İlm-i Servet" olarak bilinmekte ve Fransız Klasik iktisatçıların görüşlerini yansıtmaktadır. Ohannes Paşa liberal kapitalizmin ateşli bir savunucusu olmuştur. Kendisini liberal kapitalizme bağlılığı nedeniyle "Osmanlı'nın Adam Smith' i " olarak tanımlamak doğru olacaktır. Ohannes Paşa'ya göre devletin piyasalara müdahale etmesi, Osmanlı vatandaşlarını atalet ve durağanlığa itmekte, halkın girişimcilik ruhunu öldürmektedir. Bu yüzden, Ohannes Paşa Osmanlı vatandaşlarının iktisadi faaliyetlerinde tam özgür olmasını, devletin ekonomiye müdahalesinin ise minimum düzeyde tutulmasını savunmuştur. Ohannes Paşa serbest ticaretten yanadır, rekabetin sanayileşmeyi hızlandıracağını da ileri sürmüştür. Osmanlı toplumunda bireysel çıkarlarla toplumsal çıkarların serbest ticaret ve rekabet sonucunda uyumunun sağlanacağını savunmuştur. Toplumun genel çıkarları için bireysel çıkarların veya özgürlüğünün sınırlandırılmasının ekonomik gelişmeyi olumsuz etkileyeceğini belirtmiştir. Ayrıca, Ohannes Paşa'ya özel mülkiyet kutsal olduğunu ve yasalarla korunması gerektiğini de savunmuştur(Çakmak,2011:139-142).

1838 yılında İngiltere ile yapılan serbest ticaret anlaşmasının ardından yaşanan liberalleşme süreci ekonomik olarak güçlü olan azınlık ve yabancıların daha da güçlenmesini sağlamıştı. Avrupa ülkelerinde olduğu gibi liberal iktisat politikalarının dayanacağı, iktisadi gelişmeyi sağlayacak “Müslüman-Türk bireyi” veya “Müslüman-Türk girişimci sınıflar” Osmanlı toplumunda bulunmamaktaydı. Dolayısıyla, geleneksel yöntemlerle üretim yapan Müslüman-Türk gruplar serbest ticaret ve rekabet koşulları altında işlerini kaybetmiş ve yoksullaşmışlardı Bu yıllarda Mehmet Cavit Bey kalkınmanın serbest rekabet koşulları altında piyasalara bırakıldığı takdirde gerçekleşeceğini savunuyordu. Kendisi savunduğu liberal iktisat politikalarının ülkesine zarar verdiğini fark edemeyecek kadar liberalizme bağlı bir iktisatçıydı(Toprak,2012:118-119; Çakmak,2011:178-179).

19. yüzyılda Klasik iktisat görüşünü benimsemeyen aydınlar arasında Ahmet Mithat Efendi (1844-1912) bulunmaktadır. Ahmet Mithat Efendinin iktisadi görüşlerini içeren kitabının adı “Ekonomi Politik”tir. Ahmet Mithat bu eserinde Adam Smith’in görüşlerini eleştiriyor, liberal iktisat politikalarının ancak İngiltere için geçerli olacağını ileri sürüyordu. Liberal iktisat politikalarını savunanların çoğunlukta olduğu bir dönemde Ahmet Mithat Efendi devletçi ve korumacı politikaları savunmuştur. Dolayısıyla, onun Almanya merkezli Alman Tarihçi Okulundan etkilendiğini söyleyebiliriz. Ancak, Ahmet Mithat meslekten bir iktisatçı olmamasına rağmen, yaşadığı dönemde iktisadi olayları açıklayabilme yeteğine sahiptir. Ahmet Mithat Efendi gelişmiş ve az gelişmiş ülke ayrımına dikkat eden bir Osmanlı iktisatçısıdır. Bu bağlamda, serbest ticaret politikalarının gelişmiş ülkeler yani sanayileşmiş ülkeler için uygun olabileceğini, ancak az gelişmiş veya tarım ülkeleri için uygun olmayacağını ileri sürmüştür. Ahmet Mithat Efendiye göre sanayileşmek uygarlığın bir işaretidir. Osmanlı’nın sanayileşebilmesi için yerli sanayinin korunması gerektiğini savunmuştur. Yerli sanayinin korunmaması halinde Osmanlı ekonomisinin kalkınamayacağını, dolayısıyla liberal dış ticaret politikasından vazgeçilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Çalışmak ve tasarruf etmek gibi ifadeleri yücelten Ahmet Mithat Efendi, lüks tüketime ve aşırılığa da karşıdır. Ayrıca, kazanç ve geliri çalışmanın karşılığı olarak gördüğü için Müslümanların çok çalışması gerektiğini sıkça vurgulamıştır. Ayrıca, Ahmet Mithat Efendi her ülkenin kendi koşullarından oluşan yerli iktisat düşüncesi olması gerektiğini savunmuştur. Dolayısıyla, ülke ekonomisinin somut şartlarından oluşan bir Osmanlı iktisat düşüncesinin olması gerektiğini de ileri sürmüştür (Çakmak,2011: 181-184;Toprak, 2012:114-116).

Milli iktisat politikalarının en önemli savunucuları arasında Ziya Gökalp (1875-1924) vardır. Ziya Gökalp Türk milletçiliğinin kurucu babası olarak bilinir. Gökalp meslekten bir iktisatçı olmamasına rağmen, iktisadi olaylara oldukça bilimsel bir yaklaşımı vardır. Ziya Gökalp liberalizmin karşısında yer alan korporatizmi savunmuştur. Korporatizm iktisadi liberalizmin aşırı bireyciliğinin yol açtığı ahlaki

bozulmaları ve toplumsal uyumsuzlukları eleştirmektedir. Korporatizm (yani milli iktisat modeli) kapitalizme geç başlayan ülkeler için cazip bir iktisadi düşünce olarak görülür. Özellikle, Gökalp İngiltere merkezli liberal kapitalizmin savunucularının vatanperver olmadıklarını düşünmüştür. Ona göre bir ülkenin izleyeceği politikalar milli olmalıdır. Ziya Gökalp milli iktisat modelini savunmayı iktisadi vatanperverlik olarak kabul etmektedir. Çünkü, Gökalp'e göre yerli sanayinin kurulması için kapitülasyonların kaldırılması ve gümrük tarifelerini saptama yetkisinin alınması gerekir. Ayrıca, Gökalp bireycilik ile toplumculuğu uzlaştırmaya çalışmıştır. Liberalizmin yol açacağı toplumsal çatışmaya ve huzursuzluğa karşıdır. Gökalp'e göre devlet iktisadi alanda katılımcı, düzenleyici ve yönlendirici bir rol üstlenmelidir. Bu sayede toplumsal dayanışma ve harmoni gerçekleşecektir(Çakmak,2011: 207-210).

Milli iktisat politikalarını savunan Tekin Alp'e göre özel sektörün hatalı ve eksik yönlerinin düzeltilmesi gerekir. Kapitalizme geç başlayan bir çok ülkede özel sektörün yani girişimcilerin hatalı ve eksik yönlerinin çok olduğu bilinmektedir. Bu durumda, iktisadi düzenin sürdürülmesinde devlete çok önemli bir görev düşmektedir. Tekin Alp milli iktisat politikalarını ülkenin ekonomik gelişmesi için bir araç olarak görmüştür. Ülkenin arzu edilen gelişmişlik düzeyine erişmesinden sonra milli iktisat politikalarının terk edilebileceğini, liberal politikaların benimsenebileceğini düşünmüştür. Tekin Alp'e göre Türkler tarihsel ve kültürel olarak devletçidir, yani tarihsel ve kültürel olarak liberalizm Türklere uygun değildir(Çakmak,2011:230-231).

Milli iktisat modelini savunan Osmanlı aydınları arasında Yusuf Akçura da bulunmaktadır. Akçura Osmanlı liberal iktisatçıları yanlış bir görüş benimsemeleri yüzünden eleştiriyor, evrensel iktisat yasalarının olamayacağını ileri sürüyordu. Osmanlı liberal iktisatçılarına göre iktisat yasaları tüm insanlık için geçerli, bilimsel verilere dayalı doğal yasalardı. Halbuki, iktisat düşüncesinin somut koşullara göre yani, zamana ve mekana göre değişebileceğini görmezden geliyorlardı. Milli iktisat modelini savunan Tekin Alp de orta ve yüksek okullarda okutulan iktisat derslerinin Klasik iktisat düşüncesini aktarmaktan başka bir şey yapmadığını ileri sürüyordu. Klasik iktisat düşüncesi zamandan yoksundu, zaman boyutu ancak Alman Tarihçi Okulu ile iktisat düşüncesine girmişti. Dolayısıyla Milli iktisat modelini savunan iktisatçılar Osmanlı Devleti'nin bir türlü İngiltere merkezli Klasik iktisat düşüncesinin esiri olmaktan kurtulamadığını belirtiyorlardı. Gökalp ve arkadaşları Osmanlı Devleti'nin korumacı politikalar uygulayarak kendi yağıyla kavrulmasını, milli iktisat politikaları doğrultusunda hem tarım hem de sanayi ülkesi olmasını hedefliyorlardı(Toprak,2012:95-97).

Osmanlı Devleti'nde I. Dünya Savaşı yıllarına kadar liberal iktisat politikaları uygulanmıştır. Bu politikalar sonucunda Osmanlı Devleti Avrupa ülkeleri

karşısında yarı-sömürge durumuna düşmüştür. I. Dünya Savaşı yıllarında Alman Milli iktisatçıların görüşleri artmaya ve benimsenmeye başlanmıştır. I. Dünya Savaşı yılları aynı zamanda savaş ekonomisinin geçerli olduğu yıllardır. Bu yıllarda devlet ekonomiye yani iktisadi faaliyetlere müdahale etme gereği duymaktadır. Bu yıllarda Osmanlı Devletine çok büyük zararlar veren liberal iktisat politikaları terk edilebilmiştir. Savaşla birlikte kapitülasyonlar tek taraflı olarak kaldırılarak korumacı bir dış ticaret politikasına geçilmiştir. Böylece, Osmanlı Devleti milli iktisat modeline geçiş yapmıştır(Toprak,2012-45-47).

B. SABRİ ÜLGENER'E GÖRE OSMANLI DEVLETİ'NİN SANAYİLEŞEMEMESİNİN NEDENLERİ

Önemli bir Türk iktisatçısı olan Sabri Ülgener (1911-1983) yaptığı çalışmalarda Osmanlı Toplumunun sanayileşmeyi neden başaramadığını ve kapitalizme neden başlayamadığını açıklamaya çalışmıştır. Yaptığı çalışmalarda Osmanlı toplumunun iktisadi zihniyetini araştırmıştır. Ülgener Weber'in yazmış olduğu eserler ışığında Osmanlı toplumunun iktisadi zihniyet dünyasının durağanlığını ve bunun köklerini başarıyla göstermiştir. Dolayısıyla, ona göre yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bu durağanlıktan kurtarılması ve rasyonellik eksenine oturtulması gerekmektedir(Sayar,1998:93-94).

Sabri Ülgener'e göre Werner Sombart iktisadi zihniyeti üç noktada incelemiştir. Ülgener ilk türde iktisadi zihniyete sahip toplumların feodal orta çağ toplumları olduğunu, ikinci türde iktisadi zihniyete sahip toplumların ise modern kapitalist toplumlar olduğunu belirtmektedir. Orta çağ feodal toplumlarında insanların: 1) İktisadi faaliyetlerinde ihtiyaçların karşılanması ilkesini takip ettikleri 2) Amaçları için uygun olan araçları gelenek/göreneklerinden seçtikleri 3) Üyesi olduğu topluluklarda diğergam duygusu ile hareket ettikleri görülmektedir. Modern kapitalist toplumlarda ise insanların: 1) İktisadi faaliyetlerinde kâr etme ilkesini takip ettikleri 2) Amaçları için uygun olan araçları rasyonel olarak seçtikleri 3) Üyesi olduğu topluluklarda bireyci/bencil bir zihniyetle hareket ettikleri görülmektedir(Ülgener,2006a:29).

Ülgener, Sombart'ın yapmış olduğu sınıflandırmaya ek olarak yeni bir iktisadi zihniyet sınıflandırması yapmaktadır. Ülgener'e göre iktisadi zihniyet canlılık ve hareketlilik bakımından da sınıflandırılabilir: 1) Statik yani durgun iktisadi zihniyet 2) Dinamik yani atılğan iktisadi zihniyet. Örneğin, orta çağın tarıma dayalı ekonomisinde köylü/esnaf karakteri statik/durgun iktisadi zihniyete örnek olarak verilebilir. Modern çağın sanayiye dayalı ekonomisinde kapitalist girişimci karakteri ise canlı/atılğan iktisadi zihniyete örnek olarak gösterilebilir (Ülgener,2006a:32).

Sabri Ülgener'e göre Batılı sanayileşmiş kapitalist ülkelerde bireyler dinamik, rasyonel ve hareketli bir kazanç zihniyetine sahiplerdir. Modern sanayi kapitalizminin girişimcisi dinamik zihniyetiyle, rasyonel olarak hareket etmekte ve kendi çıkarı peşinde koşmaktadır. Tarıma dayalı feodal toplumlarda ise durgun ve irrasyonel zihniyetin daha baskın olduğu görülmektedir. Feodal toplumlarda görülen durgun ve irrasyonel zihniyete örnek olarak köylü ve esnaf hayatından bir çok örnekler vermek mümkündür. Örneğin, torağın babadan öğrenildiği gibi sürülmesi, sabanın ve hayvanların dededen öğrenildiği biçimde kullanılması, ayakkabının ustadan öğrenildiği biçimde dikilmesi gibi(Ülgener,2006a:34-36).

Yüzyıllar boyunca Orta Çağ statik zihniyeti ile kapitalist dinamik zihniyetin yan yana bir arada yaşadığı görülmekteydi. Namık Kemal iki ayrı zihniyet dünyasını anlatmak için "Günün saati orada yelkovan, burada akrep hızı ile döner" ifadesini kullanmıştır. Yani, Avrupa'da iktisadi faaliyetin çok canlı ve dinamik olduğunu, hızla geliştiğini, ancak Osmanlı Coğrafyasında ise iktisadi faaliyetin geleneklere bağlı ve yavaş geliştiğini belirtmekteydi. Benzer şekilde, Ahmet Mithat Efendi de eserlerinde Batı zihniyetini ve iş adamı ruhunu Müslüman-Türk insanlarına aşılama çabıştı. Kendisi Türklerin kalbindeki uyanışı biraz daha canlandırmak istemişti. Bu amaçla eserlerinde ticaretin faydalarını uzun uzun anlatmıştı. Hatta Ahmet Mithat Efendi girişimci olmanın ve ticaretle uğraşmanın Babıali'de devlet memuru olmaktan daha az şerefli bir iş olmadığını anlaşıldığı gün Osmanlı Devleti'nin düzlüğe çıkacağını söylemiştir. Ülgener'e göre Cumhuriyet kurulduktan sonraki yıllarda da bu zihinsel dönüşüm düşe kalka devam etmiştir(Ülgener,2006b:257-259)

Ülgener'e göre Osmanlı toplumundaki Müslüman-Türk insanı iktisadi olarak ayakları yere sağlam basmayan, geçimlik düzeyde yaşayan, toprağa bağlı ve maddesel değerleri çok benimsemeyen bir karakter olarak duruyordu. Bu iktisadi zihniyetten dolayı da Osmanlı toplumunun sanayileşmesi mümkün olmadı. Osmanlı'dan miras kalan bu iktisadi zihniyetten dolayı da 1930'lardan itibaren Türkiye'de devletçi politikalar uygulandı. Cumhuriyeti kuranlar devletçilik ideolojisini irrasyonel ve statik iktisadi zihniyete sahip Müslüman-Türk insanının sağlıklı ve rasyonel birey/firma düzenine geçebilmesini sağlayacak bir araç olarak da görmekteydi. Ancak, Ülgener'e göre uzun yıllar boyunca uygulanan devletçi politikalar özel sermayenin ve piyasaların gelişmesinde, kazanma ve zenginleşme faaliyetlerinin normal yollardan gerçekleşmesinde çok başarılı olmadı (Sayar,2006:41).

Ülgener, zorlama ve tepeden devrimlerle irrasyonel zihniyetin değişmeyeceğini, ancak "piyasa" aracılığıyla rasyonel, güvenilir ve ayakları yere sağlam basan iktisadi aktörlerin yaratılabileceğini düşünmektedir (Yılmaz,2011:48). Ona göre Türk toplumu özellikle Tanzimat sonrasında hala tamamlanmamış bir değişme

sürecine girmiştir. Türk toplumu geleneksel bir toplumdan Batılı rasyonel bir toplum modeline doğru evrim geçirmektedir. Toplumun en üst sınıflarında başlayan bu değişme süreci ile “kaza ve kader inancının” esas olduğu İslam anlayışından, insan emeğinin/sermayenin ve ticaretin önemli olduğu anlayışa geçiş yapılmaktadır(Yılmaz,2011:69)

SONUÇ VE ÖNERİLER

19. yüzyıl Osmanlı ve Japon iktisat düşüncesinde büyük benzerlikler bulunmaktadır. Her iki ülkede de modernleşme hareketleri sonucunda liberal iktisat politikaları uzunca bir süre uygulanmıştır. Ancak, zamanla serbest ticaret politikalarının kendi koşullarına göre olmadığı iki ülkede de fark edilmiştir. Dolayısıyla her iki ülkede de Alman Tarihçi Okulunun etkileriyle korumacı politikalara yani milli iktisat modeline geçiş yapılmıştır. Ekonomik bağımsızlık ve hızlı sanayileşmek için milli iktisat modelinin daha uygun olduğu düşünülmüştür.

II. Dünya Savaşında yaşanan mağlubiyetten sonra çoğu Japon aydını ülkenin modernleşmesinin ancak sosyal bilimler kullanılarak gerçekleştirilebileceğini kabullendiler. Bu amaçla başta Neoklasik iktisat olmak üzere farklı iktisat düşünceleri ülkenin modernleşmesi ve zenginleşmesi için içselleştirildi. Bu sıralarda Hisao Otsuka gibi Japon sosyal bilimcileri Japon toplumunun modernleşebilmesi için Protestanlık gibi bir rasyonel ahlak sistemine ihtiyacı olduğunu vurguluyorlardı. Japon çalışanlar ve işverenler çalıştıkları şirketleri aileleri olarak görmeye başlamışlar, çalıştıkları şirketlere karşı büyük bir özveri, sadakat ve bağlılık göstermekteydiler. Japon şirketlerin Protestanlığa benzer rasyonel iş ve ticaret ahlakları bir iktisadi mucize gerçekleştirmelerini sağladı. II. Dünya Savaşından sonra gerçekleştirdikleri kalkınma mucizesiyle Japonya'nın iktisadi olarak batılı ülkeleri geçtiği görülüyordu. 1980'lerden itibaren Japonya'nın iş ve ticaret ahlakını veya kültürünü öven kitaplar ve makaleler yazılmaya başlandı. 1980'lerden itibaren Japon şirketlerin başarıları, hizmet anlayışı ve “yaşam boyu istihdam” gibi uygulamaları, işçi-işveren ilişkileri, Japon çalışanların şirketlerine olan bağlılığı ve sadakati hayranlıkla anlatılmaktadır(Yamawaki,1993:138-139).

Dolayısıyla, II. Dünya Savaşında mağlup olan Japonya milli iktisat modelini terk etmek zorunda kalmış ve Dışa Açık Sanayileşme Modelini uygulamaya başlamıştır. İlk ürettikleri ve ihraç ettikleri ürünler çok kaliteli değildi. Ancak, kısa sürede daha kaliteli ve ileri teknoloji içeren ürünler üretmeyi başardılar. Örneğin, ABD otomobil piyasasında Japon otomobilleri en kaliteli otomobil markaları arasına girdi. II. Dünya Savaşından sonra başlattığı mucizevi kalkınma hamlesiyle Japonya günümüzde ileri teknoloji üreten ve ihraç eden ülkeler arasında bulunmaktadır.

Cumhuriyetin kurulmasından 1980'lerin başlarına kadar Türkiye'de ekonomide devletin rolünün fazla olduğunu, yani milli iktisat modelinin uygulandığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla, Türkiye'de sanayileşme ve özel sermaye birikimi devletin önderliğinde gelişmiştir. Japonya ise milli iktisat modelini Türkiye'den daha kısa bir süre uygulamış, dışa açılmasını Türkiye'den çok önce gerçekleştirmiştir. Türkiye ise 1980'lerin başlarından itibaren içe dönük ekonomisini dünya piyasalarıyla entegre etmeyi başarabilmiştir. Dışa açılmasıyla birlikte Türkiye nitelikli sanayi malları üreten ve ihraç eden bir ülke konumuna gelmiştir. Özellikle 1980'den sonra devletçi politikaların bırakılmasıyla Türk toplumunun irrasyonel zihniyet ve alışkanlıklarının daha hızlı değiştiği görülmektedir. Türkiye'nin yakın bir zaman içerisinde yüksek gelirli ülkeler grubuna katılacağı da tahmin edilmektedir.

KAYNAKÇA

- ÇAKMAK, Diren (2011), Osmanlı İktisat Düşüncesinin Evrimi, Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık, 1. Baskı
- İZGÖER, A. Zeki (2014), Müslüman, Osmanlı ve Modern Ahmet Cevdet Paşa, İz Yayıncılık, İstanbul.
- MACFARLANE, Alan (2002), The Making of the Modern World, Palgrave
- MORRIS-SUZUKI, Tessa (1989), A History of Japanese Economic Thought, Routledge
- ÜLGENER, Sabri (2006a), İktisadi Yenilenmemizin Zihniyet Muhasebesi, edi. Makaleler [Derleyen: Ahmet Güner Sayar], Derin Yayın evi.
- ÜLGENER, Sabri (2006b), Gelenekçi Bir Toplumun İktisadi Kıymetler ve Zihniyet Meseleleri, edi. Makaleler [Derleyen: Ahmet Güner Sayar], Derin Yayın evi.
- SAYAR, Ahmet Güner (2013), Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması, Ötüken, 5. Baskı,
- SAYAR, Ahmet Güner (2006), Ülgener Yazıları, Derin Yayınevi,
- SAYAR, Ahmet Güner (1998), Bir İktisatçının Entellektüel Portresi: Sabri F. Ülgener, Eren Yayıncılık
- SUGİYAMA, Chuhei (1994), Origins of Economic Thought in Modern Japan, Routledge
- TOPRAK, Zafer (2012), Türkiye'de Milli İktisat: 1908-1918, Doğan Kitap, 1. Baskı

- YAMAWAKI, Naoshi (1993), "Hermeneutics of Culture and the Universality of Ethics: Beyond the Formalism and Culturalism of Economic Philosophy and Social Ethics", edi. The Good and The Economical [Editörler: Peter Koslowski-Yuichi Shionoya], Springer-Verlag, s. 128-142.
- YILMAZ, Murat (2011), Sabri Fehmi Ülgener ve Muhazakarlık, edi. Sabri Fehmi Ülgener: Küreselleşme ve Zihniyet Dünyamız [Editör: Murat Yılmaz], Kültür ve Turizm Bakanlığı